

yola çıkmak istedi. Bu durum, Bursa Kadısı Rûhullah Efendi tarafından Mesud Efendi'nin devlete karşı kuvvet topladığı şeklinde İstanbul'a bildirildi. Bunun üzerine Mesud Efendi'nin hemen idamı için Bursa kadısına bir ferman gönderildi. Misafir olduğu Meâlîzâde'nin köşkünde akşam âni bir baskınla yakalanmak istenen Mesud Efendi karşı koyarak birkaç kişiyi kılıçla yaraladıysa da sonunda öldürüldü. Cesedi bir süre öylece bırakıldıktan sonra Bursa'da Pınarbaşı Mezarlığı'na gömüldü.

Başta kendisini sevmeyen ve hakkında ağır sözler kullanan Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi olmak üzere birçok kimse Mesud Efendi'nin iftiraya uğradığını, devlete karşı bir tavrının olmadığını ifade eder. Karaçelebizâde ayrıca devletin en yüksek ilmiye rütbesine ulaşmış bir kişinin böyle feci bir şekilde öldürülmesinin yakışık olmadığını vurgular. Daha sonra sadrazam olan Köprülü Mehmed Paşa bu iftiraya sebebiyet veren Bursa Kadısı Rûhullah Efendi'yi idam ettirmiştir. Kaynaklarda güçlü kuvvetli, kibirli, sert mizaçlı, ilimle alakası olmayan, daha çok devlet işlerine karışan bir kişi olarak tanımlanan Mesud Efendi'nin fetvalarına ve herhangi bir eseri olduğu dair bilgi bulunmamaktadır. Konağının Süleymaniye'de olduğu belirtilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Atâi, *Zeyli Şakâik*, s. 522-523; *Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin Ravzatü'l-ibrâr'ı* (haz. Nevzat Kaya, doktora tezi, 1990), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 310, 315, 350-359, 364; Vecihî Hasan, *Târih* (haz. Ziya Akkaya, doktora tezi, 1957), AÜ DTCF, s. 141; *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâmesi* (haz. F. Çetin Derin, doktora tezi, 1993), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 73, 80-81; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, I, 193-195, 237-239; Naîmâ, *Târih*, IV, 17-18; V, 232, 234; VI, 150 vd., 188-197, 234-235; Silâhdar, *Târih*, I, 31 vd., 48-52; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 293-295, 300-302; III/2, s. 473-475; a.mlf., *İlmiye Teşkilâtı*, s. 224-225; Danişmend, *Kronoloji*², V, 126-127.

MEHMET İPŞİRLİ

MES'ÛD b. HÜNEYDE

(مسعود بن هنيدي)

Mes'ûd b. Hüneyde (Hübevre) el-Eslemî (ö. 5/627'den sonra)

Sahâbî.

Ferve el-Eslemî'nin kölesi olması sebebiyle Gulâmü Ferve diye de tanınmaktadır. Hicret yolculuğunun Sevr mağarasından sonraki safhasında Resûl-i Ekrem ile Hz. Ebû Bekir Eslemoğulları'nın toprak-

larından geçerken Arc denilen mevkide Mes'ûd ile karşılaşmışlardı. Hz. Ebû Bekir, onun o sırada Ebû Temîm Evs b. Hucr el-Eslemî'nin kölesi olduğunu öğrenince onu dostu olan efendisine göndererek kendilerine binek hayvanı, yiyecek ve gizli yolları iyi bilen bir kılavuz temin etmesini istemiş, Ebû Temîm de bir deve, hurma ve sütten oluşan yiyeceklerle birlikte kılavuz olarak Mes'ûd'u göndermişti. Yolculuk sırasında Resûlullah ile Ebû Bekir arasındaki sohbetten etkilenen Mes'ûd cemaat halinde namaz kılarak onlara katılmış ve böylece müslüman olmuştur. Kubâ'ya kadar onlarla beraber gitmiş, orada Hz. Peygamber'in arkasında beş vakit namaz kıldıktan sonra Resûlullah'ın tâlimatı üzerine Ebû Bekir tarafından kendisine bazı hediyeler verilerek geri gönderilmiştir. Eslem kabilesi arasında Büreyde b. Husayb'dan sonra ikinci müslüman olduğu belirtilen Mes'ûd'un İslâm'ı seçtiğini öğrenen efendisi de biraz acele ettiğini söylemesine rağmen anlattıklarının tesiriyle hemen İslâm'a girmiş ve onu da âzat etmiştir. Mes'ûd, Eslemoğulları'nın mevlâsı olarak bu kabile arasında yaşamaya devam etmiştir.

Mes'ûd b. Hüneyde, Mekke müşrikler Uhud Gazvesi için Medine'ye doğru ilerlerken kendi topraklarından geçtikleri sırada ordu hakkında bilgi edindikten sonra yaya olarak Medine'ye gidip durumu Hz. Peygamber'e haber vermiş, bu arada Müslümanlığın yayılması için yaptığı çalışmalarını anlatıp Resûlullah'ın hoşnutluğunu kazanmıştır.

Müreyssî Gazvesi'ne (5/627) giderken yolu Eslem kabilesine uğrayan Hz. Peygamber Mes'ûd'dan orduya katılmasını istemiş ve savaşın ardından elde edilen ganimetlerden kendisine on deve vererek ailesinin yanına göndermiştir. Bundan kısa bir süre sonra vefat ettiği tahmin edilen Mes'ûd b. Hüneyde'nin Resûl-i Ekrem'den naklettiği ve kendisinin Büreyde b. Süfyân b. Ferve el-Eslemî'nin tek başına rivayet ettiği, imama uyan cemaatin saf düzeniyle ilgili bir hadis Nesâî'nin *es-Sünen*'inde yer almaktadır ("İmâme", 18).

BİBLİYOGRAFYA :

Nesâî, "İmâme", 18; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 409; İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 491-492; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, IV, 310, 311-312; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 422-423; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Beyrut 1405/1984, XX, 330-331; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 388-389; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVII, 480-481; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 413.

MEHMET EFENDİOĞLU

MES'ÛD b. MAHMÛD-ı GAZNEVÎ

(مسعود بن محمود غزنوی)

Ebû Saîd en-Nâsır-Lidînillâh Mes'ûd b. Mahmûd b. Sebük Tegin-i Gaznevî (ö. 432/1041)

Gazneli Devleti hükümdarı (1030-1041).

388'de (998) Gazne'de doğdu. Sultan Mahmûd-ı Gaznevî'nin büyük oğludur. 406'da (1015-16) veliaht ilân edildi. Ardından Herat valiliğine getirildi (408/1017). Gûr'un kuzeybatı bölgesini itaat altına alarak büyük başarı kazandı (411/1020). Sultan Mahmud, Büveyhîler'in Rey ve Cibâl bölgesindeki hakimiyetine son verdiği zaman buranın yönetimini Mesud'a bıraktı (420/1029). Mesud ertesi yıl Kâkûyîler'in idaresindeki Hemedan ve İsfahan'ı Gazneli topraklarına kattı (421/1030).

Sultan Mahmud, ölümünden önce ülke topraklarını beş oğlundan Muhammed ile Mesud arasında taksim etti. Buna göre Rey, İsfahan ve Cibâl Mesud'a veriliyordu. Ancak Mesud bu taksimde kendisine haksızlık yapıldığına inandığı için babasına güvenmişti. Bundan haberdar olan Sultan Mahmud ölümünden kısa bir süre önce onu veliahtlıktan uzaklaştırarak bütün ülkesini Muhammed'e bıraktı.

Mahmûd-ı Gaznevî vefat edince yerine Muhammed tahta çıkarıldı. Bu sırada İsfahan'da bulunan Mesud durumu öğrenir öğrenmez önce Rey şehrine gitti ve tahtı ele geçirmek için hazırlıklara başladı. Amcası Yûsuf ve Gazneli devlet adamlarının desteğini sağladıktan sonra Nişâbur'a giderek burada Abbâsî Halifesi Kâdir-Billâh'ın elçisiyle buluştu. Halifenin gönderdiği bir menşurla Mesud'un saltanatı tasdik ediliyor ve babasından kalan bütün ülkelerin sahibi olarak tanınıyor, ele geçirdiği ve bundan sonra ele geçireceği yerlerde de onun hâkimiyeti kabul ediliyordu. Nihayet Mesud Gazne'ye yürümeye karar verip Ramazan 421'de (Eylül 1030) Nişâbur'dan ayrıldı. Öte yandan Muhammed sultan oluşundan dört ay sonra Mesud'un üzerine yürüdü. Ancak Tekinâbâd denilen yere geldiğinde ordu kumandanları ve devlet büyükleri bir araya gelip Muhammed'e Mesud'a tâbi olduklarını bildirdiler. Sultan Muhammed de bu oldu bittiyi kabul etmek zorunda kaldı ve tahtından uzaklaştırılarak hapsedildi (3 Şevval 421 / 4 Ekim 1030). Haberciler, 11 Ekim 1030 tarihinde Herat'ta bulunan Mesud'un huzuruna gelip kardeşinin tutuklandığını ve kendisinin sultan